

УДК 371.132:37.035.6

ДУДОВА Діна Олександрівна,
докторант Міжрегіональної академії управління
персоналом, викладач Морського коледжу,
Херсонська державна морська академія
e-mail: alikka@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ КОЛЕДЖУ

У статті порушено проблему визначення педагогічних умов, впровадження яких в освітній процес морського коледжу підвищить ефективність національно-патріотичного виховання курсантів. Здійснено спробу довести, що необхідним для ефективного виховного впливу на майбутніх фахівців є використання системного підходу до національно-патріотичного виховання. Встановлено, що ефективна організація освітнього середовища цілком залежить від професійності дій фахівців.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання; педагогічні умови; освітнє середовище; етнізація; професійна компетентність.

Постановка проблеми. Професійна школа на сучасному етапі розвитку суспільства покликана віддати пріоритети вихованню патріотизму як складнику світогляду майбутнього фахівця морської галузі та його ставленню до рідної країни, інших націй та народів, національних святинь, посиленню любові до України, мови, почуття відповідальності за її незалежність, збереження матеріальних і духовних цінностей. Обов'язковим є створення такого інтеграційного освітньо-виховного середовища, у якому найефективніше будуть формуватися національно-патріотичні почуття курсантів. Тому визначення педагогічних умов, впровадження яких в освітній процес морського коледжу підвищить цю ефективність, є необхідним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними філософами та громадськими діячами (Г. Сковородою, М. Драгомановим, М. Грушевським) закладено основи національного виховання. Ціннісні мотиви формування громадянсько-патріотичної культури молоді аспектно висвітлено у працях О. Безкоровайної, М. Сметанського, Г. Тарасенко, Г. Шевченко, І. Шоробури та ін. Питання вивчення, узагальнення й використання досвіду організації національного виховання розробляють О. Кузьменко, Т. Рабченко, Л. Кацінська, О. Киричук, М. Красовицький та інші.

Мета статті – полягає у визначенні педагогічних умов, впровадження яких в освітній процес морського коледжу підвищить ефективність національно-патріотичного виховання курсантів.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою вирішення педагогічних проблем у процесі національно-патріотичного виховання майбутніх фахівців морської галузі та підвищення рівня його ефективності нами були розроблені та теоретично обґрунтовано педагогічні умови, особливо значущим у яких є співвідношення позиції особистості і системи педагогічних впливів.

Починаючи розробку організаційно-педагогічних умов, звернемося, перш за все, до тлумачення поняття «умова».

З філософського погляду, *умова* – це «те, від чого залежить дещо інше (зумовлене); істотний компонент комплексу об'єктів (речей, їх стану, взаємодій), за наявності якого з необхідністю впливає існування цього явища» [1, с. 707]; сукупність об'єктів (речей, процесів, відношень), необхідних для виникнення, існування чи зміни якогось об'єкта [1, с. 380].

Тож, суть категорії «умови» – це відношення предмета до явищ, які його оточують, без яких його існування неможливе [2].

Ю. Загородній розуміє умови як «відношення предмета до явищ, що його оточують і без яких його існування неможливе» [3, с. 62].

Таким чином, *умови* – це стабільні обставини, які оточують об'єкт та формують характер впливу на нього. Вони можуть існувати і незалежно від об'єкта, і можуть бути створені спеціально для впливу на нього.

У літературі педагогічного спрямування знаходимо, що «педагогічні умови – це сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників, які необхідні для забезпечення ефективного функціонування всіх компонентів педагогічної системи» [4, с. 33].

Враховуючи все вище означене, ми розглядаємо *педагогічні умови* як сукупність концептуальних та практичних чинників, які визначають процес організації та ефективність національно-патріотичного виховання курсантів морського коледжу.

Спираючись на аналіз сучасного стану національно-патріотичного виховання курсантів морського коледжу, вивчення практичного педагогічного досвіду та базового законодавства, яке регламентує відповідну педагогічну діяльність, а також на науково-теоретичний аналіз інновацій досвідчених вітчизняних та зарубіжних педагогів-науковців і практиків та педагогічних технологій ми розробили педагогічні умови, впровадження яких в освітній процес морського коледжу підвищить ефективність національно-патріотичного виховання курсантів:

- *першу умову* ми пов'язуємо із реалізацією системного підходу до організації процесу національно – патріотичного виховання майбутніх фахівців морської галузі в освітньому середовищі коледжу;

- *другу умову* – з етнізацією змісту національно-патріотичного виховання майбутніх фахівців морської галузі в освітньому середовищі коледжу;

- *третю умову* – розвиток культури патріотизму як основоположного компонента професіоналізму педагога і як необхідного чинника створення якісно нової системи національно-патріотичного виховання курсантів морського коледжу.

Розпочинаючи розробку *першої умови*, ми припускаємо, що національно-патріотичне виховання буде більш ефективним, якщо буде ґрунтуватися на принципах системного підходу до процесу виховання майбутніх фахівців морської галузі.

Враховуючи це, ми будемо використовувати основні положення загальної теорії систем для обґрунтування системного підходу у процесі національно-патріотичного виховання курсантів морського коледжу, який реалізується у наступних аспектах: системно-функціональному, що показує які функції виконує система та утворюючі її компоненти; системно-елементному, що відображає компоненти, з яких утворена система; системно-структурному, що розкриває внутрішню організацію системи, спосіб взаємодії її компонентів; системно-комунікаційному, що відображає взаємозв'язок даної системи з її суб'єктами як по горизонталі, так і по вертикалі; системно-інтегративному, що розкриває механізми, чинники збереження, вдосконалення і розвитку системи.

Резюмуючи всю вище означену інформацію та адаптуючи її до проблеми нашого наукового пошуку, нами визначено загальносистемні ознаки національно-патріотичного виховання: *цілісність, ієрархічність, інтегративність*.

Таким чином, слід зазначити, що системний підхід національно-патріотичного виховання забезпечує реалізацію *п'яти основних функцій*: інтеграційної, комунікативної, інструментальної, пізнавальної, організаційно-технологічної.

Завершуючи розробку першої педагогічної умови варто підкреслити, що системний підхід до національно-патріотичного виховання є необхідним для ефективного виховного впливу на курсантів, адже відсутність системно-комплексної організації педагогічної діяльності веде до вузькості сприйняття фахівцями процесу виховання курсантів, а звідси – ситуативності (епізодичності) і суб'єктивності їх рішень і дій, що призводить до короткочасності позитивних змін, нестабільності результатів щодо локалізації та подолання проблеми.

Ми припускаємо, що *другою педагогічною умовою*, яка здатна стати головним чинником ефективної роботи національно-патріотичного виховання курсантів морського коледжу нами визначено етнізацію змісту національно-патріотичного виховання майбутніх фахівців морської галузі в освітньому середовищі коледжу.

У довідковій літературі поняття *«етнізація»* тлумачиться як становлення, розвиток і закріплення в особистісних структурах якостей, що відбивають особливості культури етносу, членом якого є особа. якостей, що відбивають особливості культури етносу, членом якого є особа. Процес етнізації триває упродовж усього життя людини. Це пов'язано з великим обсягом етнокультурної інформації, яка сприймається, та з постійними змінами, розвитком, доповненням та перетворенням етнічної свідомості особи.

Принцип етнізації виховного процесу означає наповнення виховання національним змістом, спрямованим на формування самосвідомості громадянина і однаково стосується представників усіх народів України, створенням можливостей для кожної особистості, виховувати національну гідність, національну свідомість, відчуття етнічної причетності до свого народу. Як зазначав М. Фіцула національне виховання духовно відтворює у підростаючому поколінні народ, увічне в ньому як самобутнє, так і загальнолюдське, спільне для всіх націй. На кожному з цих етапів формування національної свідомості й самосвідомості у молодій людини складається система моральних цінностей, яка коріниться в національній ментальності [5].

Етнічна свідомість (самосвідомість) реалізується наступними засобами та шляхами вивчення: історії українського народу, рідної мови, краєзнавства, фольклору і мистецтва, народного календаря, традицій, звичаїв, обрядів, свят, національної символіки, народних прикмет й вірувань, родинно-побутової культура.

Одним із важливих засобів формування етнічної свідомості курсантів морського коледжу є вивчення історії українського народу, яка базується на науково обґрунтованих подіях і фактах. Рідна мова українського народу як вияв національного буття, універсальна скарбниця духовних надбань і основний засіб передачі їх з покоління в покоління, як засіб мислення, пізнання дійсності і формування національного світогляду й характеру займає першорядне місце серед засобів національного виховання студентів коледжу. З цього приводу К. Ушинський писав: «Мова народу – кращий, що ніколи не в'яне і вічно знову

розпускається цвіт, усього його духовного життя... У мові одухотворяється весь народ. У скарбницю рідного слова складає одне покоління за іншим плоди глибоких сердечних поривань, плоди історичних подій, вірувань, погляди, плоди пережитого горя і пережитої радості, одним словом, весь слід свого духовного життя народ зберігає в рідному слові», «Коли зникає народна мова, – народу нема більше» [6]. Провідну роль у формуванні "кореневої системи" духовності курсантів коледжу педагоги мають відводити краєзнавству. Залучення студентів морського коледжу до участі у різних формах краєзнавчої роботи, до героїки минулих епох сприяє формуванню всебічно розвинутої особистості.

Таким чином, забезпечення етнізації змісту національно-патріотичного виховання вплине на ефективність формування національного світогляду та національної свідомості курсантів морського коледжу.

Переходячи до розробки *третьої педагогічної умови* з підвищення ефективності процесу національно-патріотичного виховання майбутніх фахівців морської галузі ми зосередимо свою увагу на методичному та технологічних рівнях – механізмах комплексної організації педагогічної діяльності, а саме: на розвитку культури патріотизму як основоположного компонента професіоналізму педагога і як необхідного чинника створення якісно нової системи національно-патріотичного виховання курсантів морського коледжу.

Науково-методичне забезпечення та супровід професійного розвитку педагогічних працівників є необхідною умовою формування їх готовності до усвідомленої реалізації національно-патріотичного виховання.

Розпочинаючи обґрунтування концептуальних положень *третьої педагогічної умови*, ми звернулися до дефініції «*професійна компетентність*» і з'ясували, що це особистісні можливості педагога, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Основними принципами підвищення професійної компетентності педагогічних працівників морського коледжу щодо національно-патріотичного виховання курсантів є: діагностичний і системний підходи до визначення змісту професійного вдосконалення; самореалізація особистості; розвиток творчого потенціалу особистості педагога.

Підвищення професійної компетентності педагогічних працівників морського коледжу щодо національно-патріотичного виховання курсантів має бути пов'язане з упровадженням інноваційних форм науково-методичної роботи: науково-методичних семінарів тренінгового характеру, призначених для формування ідеологічної компетентності та патріотичного світогляду педагогів. Компетентність педагога з національно-патріотичного виховання включає в себе знання державних документів даного напрямку з коментуванням основних положень, постановкою проблемних питань, пов'язаних з вихованням патріотизму.

Узагальнюючи методологічні та теоретичні підходи до обґрунтування системи принципів виховання, які існують сьогодні в педагогіці, і враховуючи особливості навчально-виховного процесу в морському коледжі, можна окреслити систему принципів виховання курсантів: цілеспрямованість; суспільна спрямованість; виховання курсантів у процесі навчання та повсякденного життя; виховання в колективі та через колектив; суб'єкт-суб'єктний характер виховних взаємин; гуманізм і демократизм у поєднанні з високою вимогливістю та пошаною до особистості курсанта; наступність, активність, системність і конкретність виховних заходів; свідомість, самостійність та активність вихованців; поєднання комплексного, диференційованого та індивідуального підходів у виховній діяльності; єдність, погодженість і спадковість виховних впливів, зусиль і дій; оптимізація виховного процесу тощо.

Усі принципи відображають сутність і основні особливості національно-патріотичного виховання і, відповідно, дають педагогу сукупність конкретних методологічних, теоретичних і методичних рекомендацій щодо його організації та проведення – від визначення мети та ідеалу виховання курсантів до аналізу отриманих результатів. Завершуючи розробку *третьої педагогічної умови*, ми вважаємо необхідним підкреслити, що ефективна організація даного процесу цілком залежить від професійності дій фахівців. Науково-методичну роботу з підвищення професійної компетентності педагогічних працівників морського коледжу з національно-патріотичного виховання потрібно

проектувати спираючись впровадження інноваційних підходів та технологій, що сприяють формуванню у майбутніх фахівців морської галузі високої патріотичної свідомості, вірності Вітчизні, готовності до виконання конституційних обов'язків.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступний висновок, що виділені нами педагогічні умови, впровадження яких в освітній процес морського коледжу підвищить ефективність національно-патріотичного виховання курсантів, є взаємозалежними і взаємодоповнюючими складовими більш ефективного процесу організації. Практична реалізація розроблених педагогічних умов можлива при комплексному врахуванні сутнісних характеристик кожної з них і може бути успішною, якщо педагогічна діяльність фахівців морського коледжу спиратиметься на дані умови в змістовному, організаційному та методично-технологічному контексті.

Список використаної літератури

1. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
2. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. / уклад. : В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – Київ : Аконтіт, 1999. – Т. 2. – 910 с.
3. Загородній Ю. І. Педагогічні умови політичної соціалізації студентської молоді в умовах великого промислового міста : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Ю. І. Загородній. – Луганськ, 2004. – 201 с.
4. Фриш Г. Л. Книга для начинающего директора школы / Г. Л. Фриш. – М. : Перспектива, 2002. – 233 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, – 2002. – 192 с.
6. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : у 2 т. / К. Д. Ушинський. – К., 1093. – Т.1 : Теоретичні проблеми педагогіки. – С.43–103.

References

1. *Encyclopedic Dictionary of Philosophy* (1983). In L.F. Ilyichev, P.N. Fedoseyev, S.M. Kovalyov, V. G. Panov. Moscow: Soviet encyclopedia. (in Rus.).
2. *New Dictionary of the Ukrainian language*: in 4 vol. (1999). In V.V. Yaremenko, A.N. Slipushko (Compilers). Kyiv: Aconite, Vol. 2. (in Ukr.).
3. Zagorodny, Y.I. (2004). Pedagogical conditions of political socialization of students in a large industrial city. (Ph.D Dissertation). Lugansk. (in Ukr.).
4. Frysh, G.L. (2002). *The book for the beginning director of the school*. Moscow: TC Perspective. (in Rus.).
5. Fitsula, M.M. (2002). *Pedagogy: a tutorial*. Ternopil: Educational book – Bogdan. (in Ukr.).
6. Ushinsky, K.D. (1093). On the nation in public education. Selected pedagogical works: in 2 vol. In K. D. Ushinskiy. Kyiv, Vol.1: The theoretical problem of pedagogy, 43–103. (in Ukr.).

DUDOVA Dina,

Doctoral of Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv,
Teacher of Maritime College of Kherson State Maritime Academy,
e-mail: alikka@ukr.net

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF NATIONAL-AND-PATRIOTIC UPBRINGING OF FUTURE SPECIALISTS OF MARINE INDUSTRY IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF A COLLEGE

Abstract. *Introduction.* In modern society, professional school is aimed at giving a priority to the education of patriotism as a component of the future marine specialist's outlook and his attitude to the native country, other nations and peoples, national shrines, increased love for Ukraine, language, sense of responsibility for its independence, the material and spiritual values preservation. Therefore, it is necessary to define the pedagogical conditions and their implementation in the educational process of maritime college will increase this efficiency.

Purpose. Defining the pedagogical conditions and their implementation in the educational process of maritime college will improve the efficiency of national-patriotic education of the cadets.

Results. Based on the analysis of the current state of national-patriotic education of the students of maritime college, studying practical teaching experience and basic legislation that regulates the appropriate pedagogical activities, as well as scientific and theoretical analysis of innovations of the experienced native and foreign scientists-teachers, teachers-practitioners and teaching technologies, we have developed pedagogical conditions and their implementation in the educational process of maritime college will improve the efficiency of national-patriotic education of the students: the first condition – we associate it with the realization of a systematic approach to the process of national – patriotic education of future specialists of

the maritime industry in the college educational environment; the second condition – we associate it with ethnization of the content of national-patriotic education of future specialists of the maritime industry in the college educational environment; the third condition – the development the culture of patriotism as a fundamental component of teacher professionalism and as a necessary factor in the creation of a new system of national-patriotic education of the cadets of maritime college.

Originality. System-wide features of national and patriotic education are defined.

Conclusion. From the above the following conclusion can be made that the pedagogical conditions emphasized by us are interdependent and complementary components of more efficient organization process. Implementation of those pedagogical conditions in the educational process of the maritime academy will improve the efficiency of national-patriotic education of the students. It can be successful if educational activity of the specialists of the maritime college will be based on these conditions in content, organizational and methodological and technological context.

Key words: *national-patriotic education; pedagogical conditions; educational environment; ethnization; professional competence.*

*Одержано редакцією 27.02.2017
Прийнято до публікації 10.03.2017*